

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Одеський державний університет внутрішніх справ

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД
ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

Колективна монографія

За загальною редакцією
А. В. Денисової

Видавництво
«Юридика»
2025

УДК 342.7:351.86"364"(477)

П68

Рецензенти:

Журавльов Дмитро Володимирович, заступник керівника Департаменту з питань громадянства, помилування, державних нагород — керівник управління з питань помилування Офісу Президента України, доктор юридичних наук, професор;

Катеринчук Іван Петрович, професор кафедри вогневої підготовки ОДУВС, доктор юридичних наук, професор;

Гаран Ольга Володимирівна, професор кафедри адміністративного права та господарського права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, доктор юридичних наук, професор

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 12 від 30 вересня 2025 року)*

Правове регулювання дотримання прав і свобод людини та громадянина в умовах адміністративно-правового режиму воєнного стану : колективна монографія / Є. Львова, О. Жильцов, О. Пасько та ін. ; за заг. ред. А. В. Денисової. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. – 840 с.

ISBN 978-617-8574-56-7

Колективна монографія присвячена комплексному аналізу правового регулювання дотримання прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. У виданні осмислено трансформацію механізмів їх забезпечення з урахуванням викликів збройної агресії. Досліджено реалізацію державної політики у гуманітарній, безпековій, правоохоронній, судовій і соціальній сферах, проблеми захисту прав дітей, цивільного населення, військовополонених, а також питання інформаційної безпеки та OSINT. Монографія адресована науковцям, юристам і практикам.

УДК 342.7:351.86"364"(477)

ISBN 978-617-8574-56-7

© Авторський колектив, 2025

© ОДУВС, 2025

Зміст

Розділ 1. Правове забезпечення державної політики в гуманітарній сфері (Львова Є.)	5
Розділ 2. Адміністративно-правове регулювання свободи пересування та вільного обрання місця проживання за умов воєнного стану в Україні (Жильцов О.)	30
Розділ 3. Психічне здоров'я як фактор національної безпеки в Україні (Пасько О., Прудка Л.)	71
Розділ 4. Роль Національної поліції України у створенні єдиного безпекового простору держави (Матвеева Л.)	110
Розділ 5. Діяльність поліції щодо забезпечення прав і свобод людини на деокупованих територіях (Берендеева А.)	136
Розділ 6. Вплив Інтернету на права дітей протягом збройного конфлікту — зарубіжний досвід (Пядишев В., Форос Г.)	177
Розділ 7. Сучасні тенденції судового захисту прав і свобод людини в умовах воєнного стану (Шерстюк Г.)	217
Розділ 8. Правова, соціально-психологічна та медична допомога потерпілим від дій країни-агресорки особам з тимчасово окупованих територій (Вайда Т.)	259
Розділ 9. Роль дозвільної системи в забезпеченні прав і свобод людини в умовах воєнного стану (Пишна А., Ульянов О.)	313
Розділ 10. Адміністративна відповідальність за порушення прав і свобод під час воєнного стану (Сірко В.)	355
Розділ 11. Кримінально-правові аспекти дотримання основних прав і свобод військовополонених і цивільного населення в умовах воєнного стану (Колб О., Конопельський В.)	392

Розділ 12. Часові обмеження суб'єктивного права інтелектуальної власності: загальні та екзистенціальні умови (Маковій В.)	452
Розділ 13. Сутність організації та документування організованої злочинної діяльності підрозділами стратегічних розслідувань (Щурат Т.)	491
Розділ 14. Дотримання прав і свобод громадян під час здійснення оперативно-розшукової діяльності (Давиденко В.)	532
Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної діяльності в умовах воєнного стану (Поляков Є.)	576
Розділ 16. Аналіз та запобігання кримінальним правопорушенням в умовах загострення криміногенної обстановки (Бабенко А.)	622
Розділ 17. Дотримання прав та свобод людини державним бюро розслідувань під час військового стану (Козленко О.)	679
Розділ 18. Основні напрямки і завдання державної політики у сфері протиміної діяльності в умовах воєнного стану та під час відновлення України (Аносенков А., Коломієць Ю., Мукоїда Р., Проскурня Є.)	725
Розділ 19. OSINT та інформаційна безпека в умовах воєнного стану (Свиридюк Н., Афонін Д.)	766
Розділ 20. Використання OSINT у встановленні фактів воєнних злочинів та особи воєнних злочинців (Сіфоров О., Калугін В.)	811

Розділ 15

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ТА РОЗКРИТТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Євген ПОЛЯКОВ

Одеський державний університет внутрішніх справ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6719-5450>

Вступ

Організована злочинність характеризується комплексом принципів атрибутивних ознак, серед яких слід виокремити значний розмах операцій, прогресуючу експансію мережевих взаємозв'язків, включаючи транснаціональний вимір, та здатність становити загрозу фундаментальним національним інтересам держави, що зумовлюється тенденцією до симбіотичної інтеграції з корумпованим державним апаратом. Імперативність ієрархічної структури в організованих злочинних угрупованнях, наявність чітко визначеної вертикалі підпорядкування, а також конспіративний характер їхньої діяльності — всі ці фактори в сукупності створюють значні перешкоди для ефективного виявлення та припинення протиправної активності. Організована злочинність демонструє дедалі глибшу інкорпорацію в систему соціальних, правових, фінансових та економічних відносин суспільства, що, в свою чергу, об'єктивно ускладнює процес притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до участі в організованих групах та злочинних організаціях. Викладені обставини зумовлюють нагальну потребу в безперервній оптимізації форм і методів протидії цьому деструктивному явищу з боку суб'єктів, уповноважених на боротьбу з організованою злочинністю.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

В умовах протидії повномасштабній агресії російської федерації, захисту територіальної цілісності та незалежності України, підрозділи кримінальної поліції Національної поліції України зосереджують свої зусилля на протидії організованій злочинності. Ефективна протидія організованій злочинності є визначальною умовою забезпечення безпеки суспільства, держави, а також захисту прав і свобод громадян.

Документування кримінальних правопорушень, вчинених з ознаками організованості, збір доказової бази щодо протиправних діянь окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, виявлення розвідувально-підривної діяльності спеціальних служб іноземних держав та організацій¹ — все це, з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також забезпечення безпеки громадян, суспільства і держави, — зумовляє необхідність комплексного застосування оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

У зв'язку з військовою агресією, Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»² в Україні було введено воєнний стан. В умовах правового режиму воєнного стану, законодавчі та нормативно-правові акти визначають особливості діяльності підрозділів кримінальної поліції у складі сил безпеки та оборони. Це зумовлено необхідністю протидії не лише загальній кримінальній організованій злочинності, але й документування протиправної діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань.

Динаміка тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, скоєних організованими групами та злочинними

---

¹ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/conv#n49>

² Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

організаціями, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї, корумповані зв'язки між посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування та представниками криміналітету, використання неконкурентних методів у фінансово-господарській діяльності підприємств — все це має негативний вплив на економічне зростання та суспільний розвиток України. Крім того, в умовах повномасштабної агресії проти України, ескалація насильства та жорстокості, дестабілізація внутрішньої соціально-політичної ситуації призводять до порушення функціонування державного механізму. Також, спеціальні служби країни-агресора можуть використовувати організовану злочинність для дестабілізації ситуації як в окремих регіонах, так і в Україні загалом, що становить загрозу національній безпеці.

У сучасних умовах кримінально-правова доктрина розрізняє наступні форми організованих злочинних формувань: організована група (передбачена ч. 3 ст. 28 Кримінального кодексу України); злочинна організація (передбачена ч. 4 ст. 27 та ст. 255 Кримінального кодексу України); озброєна банда (передбачена ст. 257 Кримінального кодексу України); терористична група (передбачена ст. 258³ Кримінального кодексу України); терористична організація (передбачена ст. 258³ Кримінального кодексу України); незаконне воєнізоване формування (передбачене ст. 260 Кримінального кодексу України); незаконне збройне формування (передбачене ст. 260 Кримінального кодексу України).³

Варто зазначити, що в окремих випадках вчинення кримінального правопорушення організованою групою виступає кваліфікуючою або особливо кваліфікуючою ознакою відповідних складів злочинів, а саме: вчинення організованою групою дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ч. 3 ст. 109 Кримінального

---

³ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

кодексу України); вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі або викрадення людини (ч. 3 ст. 146 Кримінального кодексу України); вчинення організованою групою розбою (ч. 4 ст. 187 Кримінального кодексу України); вчинення організованою групою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ч. 3 ст. 209 Кримінального кодексу України), а також інші склади кримінальних правопорушень, кваліфікуючою ознакою яких є вчинення організованою групою.

Окремо кримінальний закон виділяє транснаціональну організацію як вид злочинної організації, що спеціалізується на незаконному вилученні або торгівлі анатомічними матеріалами людини (ч. 5 ст. 143 Кримінального кодексу України).⁴

При аналізі організованих злочинних формувань за критерієм родового об'єкта кримінально протиправних посягань (тобто, виходячи з характеру вчинюваного кримінального правопорушення), слід підкреслити їх здатність вчиняти широкий спектр злочинів, що охоплюють значну частину розділів Особливої частини Кримінального кодексу України.

Кримінологічна література пропонує різноманітні класифікації організованих злочинних формувань, базуючись на різних критеріях. Зокрема, за такими ознаками, як рівень стійкості, професійність, сфера діяльності, правове становище у легальних структурах суспільства, виділяються наступні види: *проста організована група* — характеризується відносно елементарною структурою об'єднання злочинців у складі двох-чотирьох осіб. Такі групи, як правило, спеціалізуються на розкраданнях, шахрайствах, квартирних крадіжках та грабежах, для них не характерні складна ієрархія, суворя підпорядкованість та чітко виражений лідер; *структурна організована група* — на відміну від простої організованої групи, відрізняється більшою стійкістю, ієрархічністю та дотриманням

---

⁴ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

принципу єдиноначальності. Чисельність таких угруповань може становити від п'яти до десяти і більше осіб. Кримінально протиправна діяльність носить, як правило, систематичний характер і часто пов'язана з вчиненням майнових злочинів або насильницьких діянь з метою отримання незаконних прибутків. Лідер такої групи здійснює керівництво її діяльністю, планує та організовує вчинення кримінальних правопорушень, розподіляє ролі між учасниками. Для забезпечення функціонування структурні організовані групи можуть взаємодіяти з іншими суб'єктами злочинної діяльності, такими як особи, що займаються підробкою документів або збутом краденого. Даний вид груп може вчиняти широкий спектр злочинів, включаючи крадіжки з квартир та автомобілів, грабежі, розбої, шахрайства, вимагання, а також займатися контрабандою. При цьому, корумповані зв'язки з представниками влади для них, як правило, не характерні; *організоване злочинне угруповання* — являє собою численне об'єднання, що може включати десятки або навіть сотні осіб, активно залучених до кримінально протиправної діяльності. Незважаючи на те, що рівень організованості таких угруповань може бути нижчим, ніж у банд або мафіозних об'єднань, їм також притаманні елементи дисципліни, ієрархії та підпорядкованості. В структурі угруповання виділяється керівна ланка з лідерів, які здійснюють управління «бойовиками», що спеціалізуються на певних видах злочинної діяльності. Організоване злочинне угруповання не є монолітною структурою, а складається з численних груп різного рівня організованості, чисельність яких може варіюватися від п'яти до десяти осіб. Окрім безпосереднього вчинення кримінальних правопорушень, такі угруповання часто здійснюють контроль над певною територією, реалізуючи схеми збору данини, вимагання тощо. Нерідко лідери організованих злочинних угруповань, накопичивши значні фінансові ресурси, інвестують їх у легальний бізнес, поступово трансформуючись у мафіозні об'єднання; *банда* — це озброєна організована група або злочинна організація, що створюється заздалегідь з метою

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

вчинення декількох нападів на підприємства, установи, організації або на окремих осіб, або ж одного нападу, що потребує ретельної та тривалої підготовки. Банда характеризується наступними обов'язковими ознаками: а) наявність у її складі трьох або більше суб'єктів злочину; б) стійкість; в) озброєність; г) наявність спільної мети її учасників, що полягає у вчиненні нападів на підприємства, установи, організації або на окремих громадян; д) спосіб вчинення злочину — напад на зазначені об'єкти. На відміну від інших форм злочинної організації, банда має ряд специфічних ознак, серед яких ключовою є озброєність; *мафіозне об'єднання* — це злочинне угруповання, яке за рівнем організованості та характером діяльності виходить за межі власне злочинної діяльності, поєднуючи протиправні та легальні форми діяльності, та здійснює вплив на державну політику і напрями соціально-економічного розвитку. Мафіозні об'єднання, як правило, мають прикриття у вигляді різноманітних комерційних структур, що використовуються для реалізації різноманітних афер та відмивання незаконно отриманих коштів, а також підтримують тісні корумповані зв'язки з представниками органів державної влади та управління.

За масштабом діяльності організовані злочинні структури поділяються на: 1) регіональні; 2) міжрегіональні; 3) національні (в межах однієї країни); 4) транснаціональні (міжнародні).⁵

Законодавство України визначає багатогранну стратегічну мету боротьби з організованою злочинністю, яка виходить далеко за межі простого встановлення контролю над її проявами. Ця мета охоплює комплекс взаємопов'язаних завдань, включаючи: *локалізацію* осередків злочинної активності, що передбачає виявлення та ізоляцію конкретних місць концентрації злочинних угруповань; *нейтралізацію* деструктивного впливу організованих угруповань,

---

⁵ Організована та економічна злочинність / С.В. Ківалов, В.О. Туляков, Б.М. Головкін, А.І. Аркуша, Т.В. Мельничук, В.І. Маркін, Д.Є. Крикливець ; за ред. В. Тулякова. Електрон. вид. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. 292 с. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.26025>

спрямовану на піддрив їхньої здатності завдавати шкоди суспільству, економіці та державним інституціям; ліквідацію організованої злочинності як явища, що є кінцевою метою та передбачає повне припинення її існування; усунення причин та умов, що сприяють виникненню та поширенню організованої злочинності, що вимагає глибокого аналізу соціально-економічних, політичних та правових факторів.

Реалізація цих завдань покладається на широкий спектр державних органів, кожен з яких має свої чітко окреслені функції та повноваження. До них належать:

1. Органи Національної поліції та Служби безпеки України, які відіграють ключову роль в оперативно-розшуковій діяльності, спрямованій на виявлення, попередження та припинення кримінальних правопорушень, а також у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами.

2. Органи прокуратури України, що здійснюють нагляд за додержанням законності під час кримінального провадження, забезпечуючи дотримання прав людини та принципів справедливого судочинства, а також підтримують обвинувачення в суді, представляючи інтереси держави та суспільства.

3. Органи доходів і зборів, Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю, що зосереджують свої зусилля на протидії економічним кримінальним правопорушенням, контрабанді, відмиванню грошей та іншим фінансовим махінаціям, які є живильним середовищем для організованої злочинності.

4. Органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори, що забезпечують ізоляцію засуджених злочинців від суспільства, запобігаючи їхній подальшій злочинній діяльності та сприяючи процесу ресоціалізації.

5. Розвідувальний орган Міністерства оборони України та Служба зовнішньої розвідки України, що здійснюють збір, аналіз та оцінку розвідувальної інформації про загрози національній

безпеці, включаючи транснаціональну організовану злочинність, яка може мати зв'язки з міжнародним тероризмом та іншими деструктивними силами.

6. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Бюро економічної безпеки України (БЕБ), що спеціалізуються на боротьбі з корупцією у вищих ешелонах влади та економічними кримінальними правопорушеннями, які часто є каталізаторами та супутніми явищами організованої злочинності.⁶

Важливим кроком у посиленні боротьби з організованою злочинністю стало створення 9 жовтня 2019 року в структурі Національної поліції України Департаменту стратегічних розслідувань (ДСР). Цей міжрегіональний територіальний підрозділ НП України був створений для активізації зусиль з протидії організованим групам, злочинним організаціям, «ворам в законі», кримінальним авторитетам та іншим формам організованої злочинності, які становлять серйозну загрозу для правопорядку та національної безпеки.⁷

Створення цього підрозділу було зумовлено нагальною потребою підвищення ефективності діяльності органів та підрозділів Національної поліції у контексті забезпечення прав і свобод громадян та запобігання кримінальним правопорушенням. В умовах зростання складності злочинних схем та транснаціонального характеру злочинності виникла необхідність у спеціалізованому органі, який би зосередився на стратегічних розслідуваннях.⁸

---

⁶ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

⁷ Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2019 р. № 867. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2019-%D0%BF#T>

⁸ Севрук В.Г. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України як суб'єкт протидії злочинам, що вчиняють організовані. *Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національної поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 135–136.

Основними функціями ДСР є виявлення та документування протиправної діяльності суспільно небезпечних кримінальних угруповань, що діють у різних регіонах країни. Це включає також протидію діяльності кримінальних «авторитетів» і так званих «ворів у законі», а також організованих груп і злочинних організацій, що формуються на етнічній основі, що становить особливу загрозу для соціальної стабільності.

До ключових завдань ДСР належать: виявлення, припинення та запобігання незаконній діяльності суспільно небезпечних організованих груп і злочинних організацій, особливо тих, що проникають в органи державної влади та місцевого самоврядування, що має значний дестабілізуючий вплив на криміногенну ситуацію в державі та її окремих регіонах; запобігання корупції серед посадових осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», а також вжиття активних заходів для виявлення та припинення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, відповідно до законодавства України. Це включає розробку та впровадження превентивних заходів, а також проведення розслідувань щодо вже виявлених випадків корупції; здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на отримання інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, включаючи протиправну діяльність окремих осіб та злочинних угруповань, а також виявлення схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, що є критично важливим для підриву фінансової бази злочинності; організація та здійснення, відповідно до законодавства України, заходів захисту працівників Департаменту стратегічних розслідувань НПУ, інших органів і підрозділів НПУ, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб, що є необхідною умовою для забезпечення ефективної та безпечної роботи правоохоронців.⁹

---

⁹ Palamarchuk G.V. Smuggling in criminological and also criminal and legal dimensions. *Scientific Herald of Sivershchyna*. 2017. No. 2 (2). P. 174–179. (Series “Law”). doi: <https://doi.org/10.32755/sjlaw.2017.02.174>

Попри позитивні зрушення у створенні ДСР, процес його якісного укомплектування зіткнувся з певними труднощами. Зокрема, не було забезпечено повернення досвідчених працівників, передачу масивів оперативної інформації, негласного апарату та інших важливих ресурсів, що негативно вплинуло на початковий етап діяльності підрозділу.

Але, на разі ДСР наділений широкими правами для ефективного виконання своїх функцій, включаючи: проведення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на виявлення та припинення кримінальних правопорушень, вчинених суспільно небезпечними організованими групами та злочинними організаціями, у тому числі в органах влади, управління та місцевого самоврядування. Це також включає комплексне використання джерел оперативної інформації, можливостей оперативних підрозділів та застосування оперативно-технічних засобів під час провадження в оперативно-розшукових справах, а також контроль за використанням коштів, виділених на проведення цієї роботи; здійснення оперативно-технічних заходів у рамках оперативно-розшукових справ, що перебувають у їхньому провадженні; залучення до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їхніми керівниками), а також представників інститутів громадянського суспільства для забезпечення комплексного та міждисциплінарного підходу до розслідувань; скликання нарад, утворення консультативних, дорадчих та інших рад, комісій, колегій, робочих груп тощо для сприяння ефективній координації та обміну інформацією між різними відомствами та зацікавленими сторонами у процесі виконання покладених на ДСР завдань; отримання в установленому порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформації, документів і матеріалів, необхідних для виконання покладених на нього функцій. Це забезпечує ДСР

необхідним обсягом інформації для проведення всебічних розслідувань; користування в установленому порядку інформаційними базами даних НПУ, МВС України, інших державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами для забезпечення ефективного обміну інформацією та використання сучасних технологій у розслідуваннях.¹⁰

ДСР має права, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, законами України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства України, що забезпечує правову основу для його діяльності.¹¹

Організована злочинність характеризується комплексом діагностичних ознак, котрі зумовляють значні труднощі в протидії їй. До таких ознак належать: експансивність операцій, що охоплює обширні географічні межі, включаючи транскордонну злочинну діяльність, та диверсифікацію в різноманітні сфери суспільного буття, а саме економічну, політичну та соціальну; прогресуюча консолідація зв'язків, у тому числі транснаціональних, між злочинними синдикатами, що забезпечує їм розширений доступ до ресурсів, розширення можливостей для ухилення від правосуддя та збільшення сфер впливу; потенціал загрози національним інтересам суверенної держави через інфільтрацію корупційних практик, дестабілізацію економічної кон'єктури, застосування насильства та інші деструктивні злочинні акції; синкретизм з корумпованим

---

¹⁰ Про затвердження положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 23.10.2019 р. № 1077. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files.pdf>

¹¹ Єпринцев П.С. Теорія та практика запобігання організованій злочинності в Україні. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дисертація на здобуття ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, 081 — «Право» // Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

державним апаратом, що є особливо загрозливим феноменом, оскільки це явище підриває засадничі принципи законності, еродує довіру до державних інституцій та нівелює ефективність правоохоронних заходів; виражена структурованість організованих злочинних угруповань, що характеризується наявністю суворої ієрархії, чіткою диференціацією ролей та функцій, що забезпечує їхню резистентність та операційну ефективність; конспіративний характер діяльності, включаючи використання складних методів комунікації, застосування контррозвідувальних технік та інших засобів для маскуванню та ухилення від виявлення і переслідування з боку правоохоронних органів; інтеграція в систему соціальних, правових, фінансових та економічних відносин суспільства, що істотно ускладнює процес виявлення злочинної діяльності, збір доказової бази та притягнення винних осіб до відповідальності згідно з чинним законодавством.

Вищенаведені специфічні риси об'єктивно детермінують необхідність постійної оптимізації стратегій, тактик та інструментів суб'єктів боротьби з організованою злочинністю, розробки інноваційних підходів та інтенсифікації міжнародної кооперації.

Одним з критично важливих інструментів отримання оперативно-розшукової інформації та розкриття злочинної діяльності організованих груп є реалізація спеціального завдання відповідно до положень статті 272 Кримінального процесуального кодексу України. Даний захід надає можливість оперативним підрозділам здійснювати контрольоване проникнення в злочинне середовище з метою збору доказових матеріалів та релевантної інформації.¹²

Чинне законодавство передбачає можливість інфільтрації в злочинну групу негласного співробітника оперативного підрозділу або особи, яка конфіденційно співпрацює з ним, з одночасним забезпеченням комплексу заходів щодо суворої охорони їхніх персональних

---

¹² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2409>.

даних та ідентифікаційних ознак. Таке оперативне проникнення передбачає впровадження працівника або співробітника в злочинне середовище під легендою, яка може включати інсценування протиправної діяльності та інші демонстративні дії, необхідні для встановлення довірчих відносин з членами злочинної групи.

Законодавчі норми також містять положення про звільнення від відповідальності зазначених осіб за дії, вчинені в стані необхідної оборони або крайньої необхідності, що є важливим елементом захисту для осіб, які здійснюють діяльність під прикриттям.¹³

Реалізація спеціального завдання передбачає введення уповноваженої особи в організовану групу чи злочинну організацію з метою отримання матеріальних об'єктів, документальних свідчень, відомостей про структуру, способи та методи її злочинної діяльності. Це включає використання ретельно розробленої легенди прикриття, спрямованої на встановлення довіри з боку членів злочинного угруповання в процесі підготовки до вчинення злочину або серії злочинів.

Правовою підставою для виконання спеціального завдання є постанова слідчого, погоджена з керівником органу досудового розслідування, або постанова прокурора. Важливо акцентувати увагу на тому, що в даному випадку не вимагається санкція слідчого судді, що відображає специфіку та оперативність даного заходу.

При складанні постанови вживаються заходи щодо забезпечення максимальної конфіденційності відомостей про особу, яка виконує спеціальне завдання, з метою гарантування її особистої безпеки та захисту життя.

У теоретичних та практичних аспектах оперативно-розшукової діяльності проникнення в організовану групу або злочинну організацію розглядається як комплексна система гласних і негласних, організаційних, інформаційно-аналітичних, оперативно-технічних

---

¹³ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

та інших заходів, спрямованих на забезпечення інфільтрації негласного співробітника в злочинне середовище або застосування інших засобів, що сприяють проникненню в їх злочинні наміри. Це забезпечує можливість отримання інформації з первинного джерела, перебуваючи безпосередньо в злочинному середовищі, що є критично важливим для ефективної реалізації завдань оперативно-розшукової діяльності та забезпечення потреб кримінального судочинства.¹⁴

Здійснення негласного проникнення в конкретне кримінальне середовище з метою реалізації завдань, покладених на оперативні підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань, слід розглядати як спеціалізовану розвідувально-пошукову операцію.

До найбільш значущих характеристик негласного проникнення в кримінальне середовище належать: 1) реалізація завдань оперативно-розшукової діяльності шляхом безпосередньої інтеграції в середовище індивідів, схильних до вчинення кримінальних правопорушень; 2) дотримання принципів конспіративності та розвідувально-пошукового характеру зазначеної діяльності, що здійснюється спеціально уповноваженим суб'єктом, а саме оперативним співробітником; 3) розробка та застосування легенди, а також реалізація комплексу заходів, спрямованих на забезпечення її успішного впровадження (оперативні комбінації); 4) комплексне використання наявних сил і засобів.

Особливими умовами застосування негласного проникнення в кримінальне середовище є: 1) проведення операції виключно за умови наявності необхідних сил і засобів, включаючи матеріально-технічне та фінансове забезпечення, що є критично важливим для забезпечення успішного завершення операції; 2) забезпечення добровільної участі осіб, залучених до здійснення та підтримки негласного проникнення; 3) дотримання принципу

---

¹⁴ Поляков Є.В. Деякі аспекти використання негласного апарату оперативних підрозділів в кримінальній розвідці. *Південно-український правничий часопис*. № 1 / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2016. С. 99–102.

своєчасності, що передбачає наявність сформованих умов, які свідчать про стале та довгострокове планування об'єктом розробки реалізації своїх злочинних намірів.¹⁵

Головною метою оперативного впровадження є акумуляція, обробка, аналіз, систематизація та надання релевантним адресатам інформації стосовно криміногенних процесів в організованому злочинному середовищі, їхнього впливу на соціально-економічну ситуацію в державі, ідентифікація схем, механізмів та конкретних фактів вчинення злочинів організованими злочинними угрупованнями, а також отримання іншої інформації, що становить значущий інтерес у контексті боротьби з організованою злочинністю.¹⁶

Завдання, що вирішуються в процесі негласного проникнення в кримінальне середовище, включають:

1) встановлення фактичних даних, що розкривають дійсний характер, типологію, структуру та склад злочинної групи або організації, а також визначення територіальних меж її діяльності, включаючи транскордонні аспекти, та особливостей її функціонування;

2) виявлення фактів і обставин, що свідчать про підготовку або вчинення організованими злочинними угрупованнями (ОЗУ) та їхніми окремими членами конкретних злочинів;

3) ідентифікація в середовищі злочинного угруповання та його оточенні фактів незаконного обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв, наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів, встановлення місць їхнього приховування, а також виявлення матеріальних і фінансових цінностей, здобутих у результаті організованої злочинної діяльності у сфері економіки та наркобізнесу, що можуть

---

¹⁵ Поляков Є.В. Види і призначення оперативно-розшукових заходів і їх співвідношення з негласними слідчими (розшуковими) діями. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.). Одеса : ОДУВС, 2020. С. 95–97.

¹⁶ Некрасов В.А., Бірюков Г.М., Корсун С.І. Проникнення в злочинне середовище: організаційно-тактичні основи : монографія. К. : РВВ МВС України, 2004. 196 с.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

бути використані для забезпечення відшкодування збитків фізичним, юридичним особам і державі;

4) отримання відомостей про юридичних і фізичних осіб, причетних до організованої злочинної діяльності, а також про осіб, які виступали в ролі очевидців або свідків їхніх злочинних діянь;

5) виявлення та фіксація слідів злочину, а також документів, предметів, речей та інших фактичних даних, що можуть слугувати судовими доказами підготовки або вчинення злочинів, сприяти їхньому попередженню, викриттю злочинців і розслідуванню кримінальних проваджень;

6) отримання відомостей про осіб, їхні наміри та дії, спрямовані на створення перешкод розслідуванню та судовому розгляду кримінальних проваджень стосовно злочинних груп або організацій;

7) встановлення місць перебування злочинців, які переховуються від органів слідства та суду, а також осіб, які зникли безвісти у зв'язку з їхньою причетністю до злочинної групи або її протиправної діяльності;

8) виявлення та збір відомостей про встановлені суб'єктами організованих злочинних угруповань корумповані зв'язки з державними службовцями та посадовими особами, а також про факти їхнього залучення до злочинної діяльності;

9) виявлення відомостей щодо легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, а також про використання суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів і дій.¹⁷

Об'єктами оперативного впровадження негласного працівника в злочинну групу (злочинну організацію) можуть бути: організовані злочинні групи та організації, що здійснюють протиправну діяльність, відповідальність за яку передбачена Кримінальним кодексом України; окремі особи, підозрювані у вчиненні

---

¹⁷ Азаров М.Ю. Особливості виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 11–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_1_4

злочинів; підприємства та установи, уражені злочинністю, зокрема ті, що належать до інфраструктури організованої злочинності; житлові масиви зі складною оперативною обстановкою.

Основними суб'єктами оперативного впровадження є штатні та негласні працівники оперативних підрозділів.

Окрему категорію в системі суб'єктів впровадження становлять учасники організованих злочинних угруповань.

Законодавець надав повноваження оперативним підрозділам Департаменту стратегічних розслідувань залучати учасників ОЗУ для впровадження в їхнє середовище. На зазначених осіб поширюються положення ст. 43 Кримінального кодексу України та ст. 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», які регламентують порядок виконання окремими категоріями осіб спеціального завдання з попередження та розкриття злочинної діяльності ОЗУ та передбачають правові гарантії їхньої діяльності.

Правову основу оперативного впровадження негласного працівника в злочинну групу (злочинну організацію) становлять законодавчі акти України, міжнародні угоди, договори та конвенції, учасницею яких є Україна, а також відомчі нормативні акти, що визначають правові засади здійснення цього заходу. Вперше можливість здійснення цього заходу було зафіксовано у п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Зазначена правова норма уповноважує оперативні підрозділи здійснювати проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка конфіденційно співпрацює з останнім, із забезпеченням збереження в таємниці достовірних даних про її особистість.¹⁸

Конкретизовано здійснення такого заходу у ч. 1 ст. 13 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби

---

¹⁸ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/conv#n49>.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

з організованою злочинністю»¹⁹. В цій правовій нормі вказано, що при здійсненні боротьби з організованою злочинністю, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, можуть залучатися штатні та нештатні негласні співробітники, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання в порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України.

Порядок проведення оперативного впровадження визначається нормативними актами МВС України, Служби безпеки України, погодженими з Генеральною прокуратурою України та зареєстрованими в Міністерстві юстиції України.

Види, підстави та загальні основи підготовки до оперативного впровадження негласного працівника в злочинну групу (злочинну організацію).

Аналіз стану протидії організованим злочинності визначив, що їй та взагалі злочинному середовищу властиві: прихований характер причин та умов, що сприяють скоєнню злочинів; криміногенна активність в сполученні з конспіративністю протиправної поведінки злочинців; кримінальний динамізм, який сприяє швидкому пристосуванню до нових умов та протидії правоохоронних органів; вплив злочинного мікросередовища на всі ланки суспільства.

Вивчення світової практики і досвіду боротьби із організованою злочинністю дає підстави стверджувати, що найбільш ефективними заходами у боротьбі з ОЗУ є проведення коротко- та довгострокових оперативних впроваджень негласного працівника в злочинну групу (злочинну організацію).

Розглядаючи можливість оперативного впровадження негласного працівника в злочинну групу (злочинну організацію), слід

---

¹⁹ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

враховувати, що залежно від умов, що складаються, його можна поділити на наступні види:

За метою: тактичне — для вирішення конкретних оперативно-тактичних завдань; стратегічне — для одержання, накопичення, систематизації та аналізу різноманітних зведень про фізичних і юридичних осіб, діяльність яких має протиправний характер.

За місцем здійснення заходу та відомчої приналежності: регіонального значення; міжрегіонального значення; міжнародного значення; міжвідомчого значення.

За часом дії: короткострокове; довгострокове.

За суб'єктом застосування: здійснюване простим суб'єктом (негласні позаштатні працівники оперативних підрозділів та члени ОЗУ); здійснюване спеціальним суб'єктом (негласні штатні працівники оперативних підрозділів).²⁰

Підстави оперативного впровадження негласного працівника в злочинну групу (злочинну організацію).

Оперативне впровадження негласного працівника в злочинну групу (злочинну організацію) може здійснюватися у випадку, якщо характер отриманої з достовірних джерел інформації вказує на: діяльність особливо небезпечної організованої злочинної групи; злочинна діяльність ОЗУ охоплює великий регіон; прибуток від злочинної діяльності ОЗУ складає значну суму; злочинні групи для реалізації своїх намірів використовують міжнародні зв'язки; для здійснення злочинної діяльності використовується зв'язок з корумпованими державними службовцями, посадовими особами і правоохоронними органами; використання в діяльності злочинної групи ЗМІ, об'єднань громадян, а також суб'єктів підприємницької діяльності.

Незалежно від суб'єкта негласного проникнення в злочинне середовище, а також підстав, що визначають можливість його

---

²⁰ Виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності: сучасні проблеми та перспективи : методичні рекомендації / А.М. Рубель, О.О. Людвиченко, А.О. Волобоев, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та ін.; за заг. ред. А.М. Рубеля. Алерта, 2024. 132 с.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

використання: проникнення обов'язково впливатиме на права і свободи людини, що захищаються державою; на використання проникнення необхідні значні матеріальні витрати; проникнення пов'язане з розробкою організованого злочинного угруповання, що діє більш ніж в одному регіоні; проникнення впливатиме на діяльність можливо корумпованих офіційних посадових осіб, політичних кандидатів, іноземних представників, релігійних чи політичних організацій або ЗМІ; суб'єкт проникнення буде задіяний в якій-небудь діяльності, що заборонена законом як протиправна, чи яка є серйозним злочином, за винятком створення неправильних уявлень третіх осіб про свою особистість або власність; оперативний працівник, що залучається до впровадження піддаватиметься значному ризику бути заарештованим, продовжуючи знаходитися в секретній якості; оперативний працівник, що залучається до негласного проникнення, буде залучатися для дачі показань свідків у якій-небудь процесуальній дії по помилковій ідентифікації; суб'єкт проникнення буде присутній на зустрічі між об'єктом розробки і його адвокатом, священником, лікарем, якщо останні є їх клієнтами, на яких лежить відповідальність зберігати право конфіденційності; суб'єкт проникнення сам може виступати як юрист, лікар і священник; існує значний ризик насильства чи фізичних ушкоджень у відношенні осіб, що беруть участь у проникненні, або значний ризик фінансових чи інших витрат у відношенні невинних осіб.

У будь-якому разі за вказаних підстав та обставин впровадження може бути здійснено тільки при наявності заведеної у встановленому порядку оперативно-розшукової справи або відкритого кримінального провадження.

Підготовка до оперативного впровадження негласного працівника в злочинну групу (злочинну організацію).

Досвід практичної діяльності оперативних підрозділів суб'єктів оперативно-розшукової діяльності України свідчить, що для забезпечення впровадження в ОЗУ оперативних працівників необхідно здійснення деяких організаційних та управлінських рішень:

здійснити аналіз та оцінку наявної оперативної інформації про об'єкт впровадження; прийняти документальне оформлення рішення та отримати дозвіл на здійснення провадження; здійснити аналіз психологічної характеристики членів ОЗУ; визначити терміни виконання завдання; підібрати кандидата на впровадження в ОЗУ; вибрати спосіб впровадження; розробити план впровадження.

Отже, організація проведення будь-якого оперативно-розшукового заходу розпочинається з аналізу наявної оперативної інформації. Ця стадія складається з: аналізу оперативної обстановки як у цілому на території, що обслуговується, так і в місцях діяльності об'єкта, який становить оперативний інтерес; вивчення можливого перекриття даного регіону негласним апаратом, його якісних і кількісних характеристик; вивчення місць, територій постійного відвідування об'єктом, який становить оперативний інтерес; аналізу інформації про конкретні злочинні прояви в регіоні, запланованому для діяльності суб'єкта впровадження; вивчення осіб, у відношенні яких планується проведення оперативного впровадження; виявлення позитивних і негативних умов, що ускладнюють впровадження; оцінки можливостей оперативного підрозділу для рішення конкретних оперативно-тактичних завдань за допомогою впровадження в ОЗУ.²¹

Під час аналізу оперативної обстановки з'ясовуються питання про: наявність у зібраних матеріалах об'єктивних попередніх даних, що підтверджують факт утворення і функціонування конкретного ОЗУ; характер групової злочинної діяльності та ступінь її суспільної небезпеки; особливості соціального середовища, з представників якого сформувався злочинна група (сучасні загальнокримінальні та антисоціальні елементи (наркозалежні), суб'єкти кримінального бізнесу тощо), специфіка її створення; характеристику злочинної

---

²¹ Єпринцев П.С. Теорія та практика запобігання організованій злочинності в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дисертація на здобуття ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, 081 — «Право» / Донецький державний університет внутрішніх справ. Кривиницький, 2023.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

групи (структура, керівне ядро, розподіл ролей у груповій злочинній діяльності, внутрішньогрупові відносини між членами групи); відносини групи та її членів з оточуючим кримінальним чи криміногенним середовищем; рівень існуючого інформаційного та агентурного контролю з боку оперативного підрозділу за діяльністю ОЗУ; наявні матеріально-технічні ресурси, які потрібні для впровадження негласного працівника в злочинну групу.

Проведення аналізу оперативно-тактичної ситуації та вивчення характеристики ОЗУ та психологічних особливостей його діяльності завершується прийняттям рішення про здійснення впровадження та його вид: короткочасне — на період окремої оперативної розробки; довгострокове — на період виконання стратегічного завдання.

Слід враховувати, що впровадження здійснюється лише у випадках, коли іншими заходами виконати завдання оперативно-розшукової діяльності неможливо.

Під час вивчення оперативно-розшукової ситуації та формування відповідного висновку про впровадження негласного працівника в злочинну групу необхідно з'ясувати: можливість розшифровки учасниками злочинної групи або їх зв'язками; ступінь загрози життю та здоров'ю негласного працівника у зв'язку зі специфікою кримінального функціонування та злочинної діяльності групи, до якої він буде впроваджений; ризик участі негласного працівника в злочинній діяльності ОЗУ; можливості заподіяння негласним працівником при впровадженні його в злочинну групу матеріальних або фінансових збитків приватним особам та ймовірності настання цивільно-правової відповідальності за ці збитки і їх відшкодування за рахунок державних бюджетних коштів.

Умовами ефективного оперативного впровадження є: у процесі здійснення оперативного впровадження необхідно створювати умови, що ускладнюють дії ОЗУ і сприяють реалізації оперативно-розшукових завдань; для успішного рішення оперативно-розшукових завдань необхідно визначити пріоритетну мету та забезпечити концентрацію сил і засобів для її досягнення; у процесі оперативного

впровадження необхідно використовувати слабкі сторони протиборчої сторони; важливим правилом оперативного впровадження є внесення конфліктної ситуації в середовище ОЗУ; при здійсненні оперативного впровадження необхідно створювати штучні умови, що перешкоджають реалізації злочинної мети членів ОЗУ або сприяючи розвитку подій у рамках задуму впровадження; принциповою є умова збереження в таємниці характеру, а також сил, засобів і методів ОРД; для досягнення конспірації необхідно зашифрувати факт проведення ОРЗ шляхом створення конспіративних штабів, що забезпечують координацію діяльності щодо впровадження, створення легенд, документів прикриття та екіпірування, що підтверджують вірогідність легенди, а також проведення оперативних комбінацій з дезінформації учасників ОЗУ; тактика оперативного впровадження повинна ґрунтуватися на принципах підстрахування і заміності сил і засобів з використанням можливостей інших підрозділів НПУ; важливою умовою успішності проведених ОРЗ є наявність дублера для своєчасного втручання в хід ОРЗ у випадку загрози безпеки суб'єкту впровадження, а також припинення протиправних дій, що можуть спричинити тяжкі наслідки; для попередження можливих загроз розробляти резервні варіанти дій суб'єктів впровадження; у процесі негласного проникнення в злочинне середовище необхідно комплексно використовувати невідомі злочинцям засоби і методи, у тому числі науково-технічні.²²

Особливо актуальним питанням при впровадженні в злочинну групу є якісний підбір та підготовка до виконання конкретного завдання суб'єкта впровадження.

Складність впровадження визначає спеціальні вимоги до підбору його суб'єктів. Негласні співробітники повинні мати розвідувальні можливості та здібності.

---

²² Виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності: сучасні проблеми та перспективи : методичні рекомендації / А.М. Рубель, О.О. Людвиченко, А.О. Волобобоев, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та ін.; за заг. ред. А.М. Рубеля. Алерта, 2024. 132 с.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

Усі професійно значущі властивості особистості оперативного працівника, що впроваджується в організовану злочинну групу, об'єднані в моделі особистості. Структурно вона складається з таких сторін: соціальної, реконструктивної, комунікативної, організаційної, пошукової, посвідчуваної.

Соціальна сторона діяльності суб'єкта впровадження вимагає від нього якостей, які можна розділити на загальні та спеціальні, що притаманні всім співробітникам оперативних підрозділів.

До загальних слід віднести гуманність, чесність, принциповість, сміливість.

Спеціальні якості містять в собі пильність, спостережливість, прагнення до істини, професійну етику та гідність.

Реконструктивна сторона включає добру зорову пам'ять, вміння орієнтуватися в складній обстановці та прогнозувати її, оперативне мислення.

Організаційна сторона складається з ініціативності, самостійності, рішучості, вміння передбачати дії осіб, що розроблюються, організовувати роботу з документування їх злочинних дій.

Посвідчувана сторона забезпечується здатністю чітко викладати свої думки, акуратністю, здібністю до синтезу, точністю в аналізі та оцінці інформації, володінням прийомів застосування оперативно-розшукових методів і технічних засобів здобуття оперативної інформації.

Комунікативна сторона діяльності включає в себе здібності бути добрим слухачем, комунікабельність, витримку та самоволодіння, вміння керувати своєю поведінкою та перевтілюватися залежно від зміни ситуації, здатність маскувати спосіб мислення та психологічно впливати на розроблювальних, крім того здібності до швидкого встановлення контактів з потрібними особами, знаходження оптимальної форми і позиції спілкування зі злочинними елементами та відстоювати в процесі спілкування свою точку зору і переконувати співрозмовників, маніпулювати думками оточуючих.²³

---

²³ Тализіна Я.О. Використання негласного співробітництва у кримінальному провадженні : монографія / наук. ред. І.А. Тітко. Київ : Алерта, 2023. 304 с.

Пошукова сторона полягає в здатності суб'єкта впровадження виявляти злочинні дії розроблювальних. Це досягається наявністю у співробітників пильності, спостережливості, уваги, наполегливості, знання прийомів маскуванню та виявлення ознак кримінальних правопорушень.

Такі властивості особистості слід враховувати при визначенні кандидата на впровадження. Найбільш важливими під час підготовки впровадження оперативного працівника є вибір легенди та способу впровадження, за допомогою якого воно здійснюватиметься. Умовою забезпечення конспірації є незнання членами ОЗУ про належність впроваджуваного до НПУ, що забезпечується ретельно розробленою легендою, яка підтверджується оперативно-організаційними заходами.

Легенда впровадження оперативного працівника являє собою систему заздалегідь підготовлених, з урахуванням призначення та умов використання зведень про реальні та надумані факти та події, про біографію впроваджуваного працівника, його зв'язки, а також особисті та професійні якості та можливості, які у необхідний момент доводяться до членів організованої злочинної групи та їх оточення, з метою: реального проникнення негласного працівника в злочинну групу; встановлення та підтримання щільних контактів і довірчих відносин з учасниками злочинної групи або з їх оточенням, а також введення їх в оману щодо дійсної сутності фактичних намірів негласного працівника; шифрування оперативного інтересу негласного працівника до злочинної діяльності об'єкта впровадження; збору необхідної інформації про злочинну діяльність об'єкта впровадження; забезпечення безпеки негласного працівника під час його введення в злочинну групу, перебування в ній та виведення з неї.

Модель ролівої поведінки суб'єкта впровадження, яка є системою передбачених легендою дій, вчинків, фізичних, психологічних, фізіологічних та спеціальних прийомів поведінки з його боку, а також специфічних елементів пізнання, мови (жаргону),

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

зовнішнього вигляду, одягу, аксесуарів, необхідних для придбання ним певного іміджу, що в сукупності сприяє створенню та підтримці правдоподібного рольового образу, який обрано негласному працівнику на період впровадження його в злочинну групу та перебування в ній.

Впроваджуваним можуть використовуватися: рольовий образ кваліфікованого злочинця або особи, яка має широке коло зв'язків у кримінальному середовищі, що може викликати інтерес об'єкта впровадження до негласного працівника як до досвідченого спеціаліста в області кримінальної діяльності і майбутнього прямого співучасника групових злочинних дій; рольовий образ фахівця, особливі пізнання та практичний досвід якого можуть викликати інтерес злочинної групи до такої особи, як до виконавця окремих специфічних елементів певної спеціалізованої злочинної діяльності (фахівець хімік-технолог, водій-дальнобійник, здатний до виконання перевозу незаконних вантажів зброї, наркотиків, тощо²⁴; біржовий, фінансово-банківський співробітник чи представник іншої посередницької фінансово-господарської або підприємницької структури, характер діяльності яких може сприяти тіншовому обігу економічних ресурсів); рольовий образ нейтральної особи по відношенню як до злочинців, так і до правоохоронців, але захопленої такими особистими інтересами (лікар-нарколог, фахівець будь-якої галузі тощо), які викликають аналогічний інтерес з боку лідерів чи окремих авторитетних членів злочинної групи; рольовий образ державного чиновника або представника законодавчої влади, який є привабливим для злочинної групи як такий, що має широкі можливості сприяти на основі корупції злочинній діяльності об'єкта впровадження; рольовий образ працівника правоохоронного органу, що згоден зрадити інтересам боротьби зі злочинністю і за винагороду взяти на «обслуго-

---

²⁴ Щурат Т.Г. Актуальні питання протидії організованій етнічній наркозлочинності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 244–247.

вування» злочинну групу шляхом створення для неї відповідного «даху» тощо.²⁵

Оперативно-тактична модель є системою особливих оперативних заходів та відповідних організаційно-тактичних прийомів, способів і технічних засобів, спрямованих на проникнення негласного працівника у злочинну групу, встановлення і підтримання ним контактів з їх лідером та іншими учасниками.

Тактичні прийоми і способи встановлення контактів з членами ОЗУ повинні враховувати індивідуальну і колективну психологію та мотиви, які ними керують. Способи встановлення контактів залежно від ситуації можуть поділятися на конфліктні та безконфліктні.

Конфліктні — штучні створення конфліктної ситуації між впроваджуваним і поліцією, свідками якої будуть члени ОЗУ та їх оточення (в разі необхідності, конфліктна ситуація може бути утворена між впроваджуваним та членами конкуруючої злочинної групи, представниками інших органів виконавчої влади тощо).

Безконфліктні — створення умов для оперативного зближення негласного працівника з об'єктом впровадження і набуття довірчих відносин за рахунок поєднання кримінальних намірів, планів тощо.

Крім того, можливе поступове встановлення та закріплення контактів на основі збігу особистих інтересів, захоплень, поглядів, рис характеру негласного співробітника і членів злочинної групи, а також за рахунок взаємної симпатії, закоханості тощо.

Тактичні прийоми вступу в контакт можуть бути поділені на *провокаційні* — інсценування наркотичної залежності; забування впроваджуваним речей біля члена ОЗУ; прохання впроваджуваного до члена ОЗУ надати послугу щодо отримання «доз»; інсценування нападу на члена ОЗУ «конкурентів» тощо; *стимулюючі* — надання допомоги впроваджуваним члену ОЗУ; *пізнавальні* — знайомство

---

²⁵ Мороз В.П., Чаплинський К.О., Богуславський М.Г., Волошина М.О. Протидія організованій злочинності в Україні: сучасність та перспективи : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 236 с.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

під час проведення різних культурних заходів з підключенням до емоційного реагування члена ОЗУ на подію; інсценування ролі «новенького», якого цікавить думка «фахівця»; надання безадресних зауважень, які можуть зацікавити члена ОЗУ; організація загальної розмови на актуальну тему.

Розробка легенди для впровадження повинна враховувати такі ключові вимоги: *реалістичність* — легенда має бути правдоподібною. Вигадані події, факти та обставини повинні відповідати дійсності, обраному профілю агента під прикриттям та його особистим якостям; *детальність* — легенда повинна містити переконливі відповіді на всі можливі питання від злочинної групи щодо біографічних, соціальних, професійних та сімейно-побутових даних негласного працівника, минулого, включаючи можливі судимості, поточні та колишні зв'язки з криміналом (для цього можна використовувати реальні дані про місце народження, проживання, роботу, імена знайомих, посадовців, зв'язки з кримінальними авторитетами, інформацію про судові процеси, деталі місцевості, відповідності вигаданих подій та вчинків негласного працівника його реальній освіті, досвіду, навичкам та психологічним особливостям; *природність* — легенда має виглядати природно, що досягається через невимушену поведінку негласного працівника, яка відповідає обраній ролі, його психологічним якостям, манері спілкування, оперативним навичкам, відповідність розвитку подій навколишньому середовищу та оперативній ситуації; *простота* — інформація в легенді має бути простою та легко запам'ятовуваною; *логічність* — відомості про вигадані факти, події та вчинки повинні бути логічно пов'язаними; *використання реальних даних* — при розробці легенди важливо використовувати реальні обставини, такі як: стать, вік, професія, освіта, навички, комунікабельність, елементи біографії негласного працівника, реальні умови, наприклад, спільні знайомі або відбування покарання в одній установі з членом злочинної групи; *забезпечення безпеки* — легенда повинна забезпечувати простоту, чіткість та легкість запам'ятовування розроблених

даних, оптимальне виконання завдань, конспірацію операції та особисту безпеку негласного працівника; *відповідність поведінці* — легенда має відповідати обраній манері поведінки агента.

Перспективність легенди, тобто можливість подальшого її розвитку залежно від змін оперативної ситуації.

Оптимальність легенди, тобто розробка найбільш прийнятих і раціональних варіантів її змісту з метою досягнення відповідності легенди передбаченим способам втілення її в життя та з метою забезпечення успішного виконання завдань впровадження, надійної конспірації безпеки негласного працівника.

Способи доведення вигаданих за легендою відомостей до середовища злочинної групи передбачаються одночасно з розробкою самої легенди.

Вони підкріплюються необхідними організаційно-тактичними заходами і реалізуються через окремих осіб або за допомогою певних структур, які виконують роль посередників при впровадженні негласного працівника в злочинну групу.²⁶

Неможливість або ускладненість перевірки правдивості відомостей, що покладені в основу легенди. Виконання цієї вимоги припускає надуманість таких подій, фактів і обставин, мотивів поведінки, що абсолютно не піддаються перевірці.

Можливі варіанти можливості перевірки організованою злочинною групою правдивості тієї частини передбачених легендою відомостей, які відповідають реальності та встановлення їх не загрожує розшифруванням дійсних цілей проникнення.

Для шифрування легенди негласному працівнику згідно зі змістом легенди можуть вручатися відповідні документи (паспорти громадянина України, закордонні паспорти для виїзду за кордон, військові квитки, посвідчення про особу, посвідчення водія, свідоцтва

---

²⁶ Виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності: сучасні проблеми та перспективи : методичні рекомендації / А.М. Рубель, О.О. Людвиченко, А.О. Волобов, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та ін. ; за заг. ред. А.М. Рубеля. Алерта, 2024. 132 с.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

про реєстрацію транспортного засобу, картки соціального страхування, пластикові картки, довідки про звільнення з місця відбування кримінального покарання, страхові поліси, цивільно-правові угоди, нотаріальні документи, службові листки технологічної, банківської, бухгалтерської та іншої ділової документації тощо), які зашифровують особу чи відомчу належність працівника, або належність наданого йому рухомого чи нерухомого майна тощо.

Зміст легенди повинен відповідати можливим способам втілення. Легенда може доводитися до членів ОЗУ безпосередньо впроваджуваним, а також через інших осіб. Спосіб надання легенди повинен бути передбачений під час її розробки і підтверджуватися змістом та організаційно-тактичними заходами.

Під час доведення змісту легенди до членів ОЗУ за допомогою інших осіб треба враховувати, що ними можуть бути: особи які негласно співпрацюють з оперативними підрозділами НПУ; особи, які займаються протиправною діяльністю і не знають про належність оперативного співробітника до НПУ; особи, які не пов'язані зі злочинною діяльністю, однак мають широкі зв'язки серед кримінально-злочинного елементу; особи, які працюють у місцях, що становлять оперативний інтерес; інші залегендовані негласні співробітники.

Важливе значення для забезпечення підготовки до впровадження в ОЗУ має наявність програми (сценарію) впровадження і підтримки легенди в процесі впровадження.

Працівники, що впроваджуються в ОЗУ мають спеціальні права: інсценувати кримінальне правопорушення, якщо це необхідно для підтвердження легенди чи завоювання довіри в середовищі розроблювальних; використовувати спеціальну техніку для забезпечення особистої безпеки в середовищі розроблювальних; використовувати документи прикриття, що забезпечують легенду; виступати в суді як свідок; використовувати за своїм розсудом наявні на озброєні засоби, якщо законом не встановлено інший порядок їх застосування.

Працівникам, що впроваджуються в ОЗУ забороняється провокувати осіб до вчинення кримінальних правопорушень; інсценувати кримінальні правопорушення, якщо це не викликано необхідністю розкриття кримінальних правопорушень більшої суспільної небезпеки, завоювання довіри в кримінальному середовищі або підтвердження легенди з попереднім одержанням дозволу від керівника операції; використовувати техніку, якщо законом встановлено інший порядок її застосування.

Однією з основних вимог під час здійснення впровадження є забезпечення особистої безпеки негласних працівників, які впроваджуються в злочинні угруповання.²⁷

Забезпечення особистої безпеки негласних працівників полягає в розробці обов'язкових типових заходів на випадок загрози життю впроваджуваного, що визначається за результатами прогнозування та аналізу відповідних ризикованих ситуацій. До таких заходів можна віднести встановлення контролю за діяльністю впроваджуваного, оснащення його технічними засобами термінового зв'язку, радіомаяком чи мініатюрним мікрофоном автоматичної дії, організацію проведення візуального спостереження за окремими членами злочинної групи, створення спеціальної групи оперативного реагування (прикриття) з цілодобовим режимом роботи тощо.

У разі потреби обстановка в якій перебуває негласний працівник повинна контролюватися з використанням оперативно-технічних заходів. Всі ці заходи повинні здійснюватися в комплексі з використанням традиційних засобів зв'язку: схованки, консперативні та орендовані (явочні) приміщення, обумовлені місця та опосередкований зв'язок з використанням умовних знаків, крім того, з використанням телекомунікаційних мереж.

У разі виникнення ситуації, пов'язаної з погрозою для життя оперативного працівника, здійснюється комплексна операція з його виводу з ОЗУ та зашифрування цих заходів.

---

²⁷ Поляков Є.В. Деякі аспекти використання негласного апарату оперативних підрозділів в кримінальній розвідці. *Південно-український правничий часопис*. № 1 / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2016. С. 99–102.

Втілюючи в життя обрану легенду та лінію поведінки, негласні працівники здійснюють усі необхідні заходи щодо уникнення прямої участі в злочинних діях. У випадку одержання суб'єктом впровадження пропозицій або вимог щодо конкретної участі в кримінальному правопорушенні, він зобов'язаний негайно повідомити про це оперативного працівника-куратора, керівника підрозділу для прийняття відповідного рішення. У разі відсутності такої можливості негласний працівник самостійно створює обставини, що перешкоджають учиненню злочину або дають можливість ухилитися від участі в ньому. Для завоювання довіри та авторитету впроваджуваний з відома керівника операції може інсценувати вчинення злочину.

Практичне здійснення впровадження негласних працівників у злочинні групи досягається за допомогою конкретних його способів. Спосіб впровадження — це комплекс оперативно-тактичних заходів, спрямованих на проникнення негласного працівника в середовище злочинної групи, встановлення ним близьких контактів і довірчих відносин з розроблюваними її членами, а також на забезпечення сприятливих умов щодо подальшого його перебування у складі групи з метою виконання отриманих оперативно-розшукових завдань.²⁸

У сучасних умовах практичної діяльності оперативних підрозділів можуть вживатися наступні типові способи впровадження негласних працівників у злочинні групи:

Спосіб прямого впровадження, що являє собою безпосереднє проникнення негласних працівників у злочинні групи, яке здійснюється без допомоги інших осіб, з урахуванням особистих якостей і розвідувальних здібностей впроваджуваного працівника, а також із застосуванням відповідних легенд.

Спосіб опосередкованого впровадження передбачає проникнення негласних працівників у злочинні групи через посередників.

---

²⁸ Некрасов В.А., Бірюков Г.М., Корсун С.І. Проникнення в злочинне середовище: організаційно-тактичні основи : монографія. К. : РВВ МВС України, 2004. 196 с.

Також заслуговує на увагу спосіб впровадження з використанням постійно діючих або тимчасових організаційних структур.

За своєю суттю це теж опосередковане впровадження, але в ролі посередника в даному випадку виступає не окрема фізична, а захищена юридична особа (підприємство, організація), під прикриттям якої певні оперативні співробітники й здійснюють впровадження негласних працівників у злочинні групи.

Специфічну основу легенди прикриття впровадження негласних працівників у злочинні групи за посередництвом указаних організаційних структур складає їх статутна діяльність, зокрема: надання юридичних, охоронних та інших послуг, фінансове посередництво, комерційне партнерство, спільна діяльність тощо.

Постійно діючими організаційними структурами є такі підприємства й організації, що створені оперативними підрозділами на довгостроковій основі. Вони можуть використовуватися для багаторазового впровадження негласних працівників у злочинні групи, у тому числі для реалізації легенди їх проникнення в групи та відповідного прикриття, забезпечення постійного оперативного зв'язку і надійної конспірації, а також для організаційної, матеріально-фінансової та іншої ресурсної підтримки впроваджених працівників тощо.

Тимчасові організаційні структури — це такі самі захищені підприємства й організації, але створені для здійснення окремих оперативно-розшукових операцій, в тому числі пов'язаних з впровадженням негласних працівників у окремі злочинні групи.

Для координації діяльності щодо впровадження в ОЗУ та забезпечення безпеки учасників оперативно-тактичної операції створюється координаційний штаб. На координаційний штаб можуть покладатися наступні функції: координація діяльності осіб, що беруть участь в оперативно-тактичній операції впровадження; збір, обробка, аналіз отриманої інформації та її використання при розробці рекомендацій щодо ходу операції впровадження; забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у операції впровадження;

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

забезпечення взаємодії з іншими підрозділами НПУ, правоохоронними органами та установами державної влади; забезпечення можливості втручання в дії розроблювальних з метою припинення їхньої злочинної діяльності та запобігання настання небезпечних наслідків тощо.

Масштаби використання сил і засобів при здійсненні негласного проникнення в злочинне середовище визначаються виходячи з: мети розробки; складності розробки; наявності матеріального і технічного забезпечення підрозділу, чисельності співробітників підрозділу; можливості залучення додаткових засобів.

Найбільш оптимальна кількість співробітників, що може бути задіяна при організації проникнення, не більш 5 осіб. В кожній конкретній операції кількість задіяних у ній співробітників може змінюватися залежно від умов, що складаються, враховуючи те, що в процесі впровадження в ОЗУ, виникає необхідність участі в даному заході групи, яка аналізує зведення, одержані в процесі проникнення, а також добова змінюваність осіб, які забезпечують безпеку і підстрахування суб'єкта проникнення.

В рамках оперативно-розшукової справи або кримінального провадження при здійсненні негласного проникнення в ОЗУ одержувані зведення можуть бути отримані завдяки використанню портативних пристроїв аудіо-, відеозапису, а також міститися у рапортах, висновках, довідках, повідомленнях, актах, протоколах, замітках, звітах тощо, які повинні долучатися до справи.

Після завершення оперативно-розшукових заходів з проникнення в злочинне середовище негласний співробітник складає детальний звіт про виконання завдання. Даний звіт повинен всебічно й об'єктивно відображати події, що сталися.

Контроль за виконанням негласного проникнення в злочинне середовище покладається на керівників оперативних підрозділів, що санкціонують даний захід.

Контроль може здійснюватися за допомогою спеціальних технічних засобів знімання інформації, аудіоконтролю,

оптико-електронними засобами спостереження, відеоконтролю, зовнішнього спостереження та агентурного супроводження.

В умовах правового режиму воєнного стану, використання злочинцями вогнепальної зброї, вибухівки, бойових припасів, постає питання про використання спеціальних знань в ході виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень організованої злочинності. Сучасні науковці розглядали питання використання спеціальних знань у ході розслідування вбивств, торгівлі людьми, крадіжок, грабежів, розбоїв, контрабанди, бандитизму, терористичних актів тощо²⁹. Відповідно до предмету дослідження у кримінальних провадженнях доцільним є проведення різних судово-медичних та криміналістичних експертиз.

Розвиток інституту конфіденційного співробітництва також є умовою удосконалення діяльності підрозділів кримінальної поліції з протидії організованій злочинності. Так в умовах правового режиму воєнного стану з точки зору оперативно-розшукової діяльності цікавими є положення ч. 6. ст. 255 КК України згідно якої передбачено звільнення кримінальної відповідальності особа, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною другою або третьою цієї статті, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні цього злочину добровільно повідомила про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяла її розкриттю. Також передбачено звільнення від кримінальної відповідальності особи, крім організатора злочинного зібрання (сходки), за вчинення злочину, передбаченого частиною першою статті 255-2 КК України, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні цього злочину добровільно повідомила про цей злочин, а також активно сприяла його розкриттю. Окрім того регламентовано звільнення від кримінальної

---

²⁹ Поляков О.М. Протидія організованій злочинності, яка використовується іноземними спецслужбами, зокрема рф, для проведення розвідувально-підривної діяльності проти України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2021. № 53. С. 115–118.

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

відповідальності за статтею 260 КК України особи, яка перебувала в складі не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, за дії, передбачені частинами першою або другою статті 260 КК України, якщо вона добровільно вийшла з такого формування і повідомила про його існування органи державної влади чи органи місцевого самоврядування.³⁰

На нашу думку врахування вимог даних норм враховується при використанні сприяння громадян та розвитку інституту конфіденційного співробітництва.

Оперативно-розшукове забезпечення досудового розслідування, як умова удосконалення досліджуємої діяльності, повинно розпочинатися з моменту створення СОГ і до ухвалення судом вироку або постановлення ухвали, які набрали законної сили, або у разі закриття кримінального провадження. Саме тому працівники оперативних підрозділів, які включені до складу СОГ повинні взаємодіяти зі слідчим, інформувати слідчого — керівника СОГ про стан виконання наданих письмових доручень та запланованих заходів, а також на його вимогу надавати документи, що підтверджують обсяги проведеної ними роботи. Окрім того зазначаємо, що працівники оперативного підрозділу, які включені до складу СОГ, повинні самостійно надавати слідчому обґрунтовані пропозиції щодо необхідності проведення конкретних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.³¹

Стратегічне планування розслідування, закономірно, є процесом, що ініціюється після початку кримінального провадження та акумуляції певного обсягу даних, релевантних до кримінальної події, які, власне, й слугують підґрунтям для такого планування.

---

³⁰ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

³¹ Єпринцев П.С. Теорія та практика запобігання організованій злочинності в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дисертація на здобуття ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, 081 — «Право» / Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023.

Аналіз емпіричних матеріалів свідчить, що ефективною модальністю стратегічного планування розслідування організованої злочинницької діяльності є проведення спільних нарад, в яких беруть участь слідчий, прокурор та співробітники оперативних підрозділів стратегічних розслідувань.

При здійсненні зазначеного планування та формуванні подальшої траєкторії розслідування, співробітники підрозділів стратегічних розслідувань, спираючись на методологію системного кримінального аналізу, надають інформацію стосовно: потенційного серійного характеру злочинної діяльності та вірогідності рецидиву аналогічних злочинів у найближчій хронологічній перспективі; наявності аналогічних, вже ідентифікованих, фактів злочинної діяльності, які, однак, раніше не були інтегровані в єдиний контекст правоохоронними органами, наприклад, у зв'язку з їх вчиненням у різних адміністративно-територіальних одиницях, зокрема, з метою встановлення можливих кореляцій між виявленим кримінальним правопорушенням та злочинами, скоєними у минулі роки; ймовірності вчинення нових кримінальних правопорушень різної типології особою, яка вже ідентифікована, але ще не піддана затриманню в рамках реалізації посткримінальної діяльності; оцінки ступеня вірогідності та інтенсивності здійснення протидії розслідуванню, включаючи, за можливості, конкретизацію форм такої протидії; визначення доцільності та наявності можливостей проведення оперативної розробки затриманих осіб в умовах ізоляції, зокрема, в слідчих ізоляторах та ізоляторах тимчасового тримання; стану існуючих оперативних позицій для забезпечення можливості своєчасного отримання інформації, що впливає на організаційно-тактичні аспекти розслідування відповідного кримінального провадження; оцінки потенційної необхідності реалізації комплексу передбачених законодавством заходів щодо забезпечення безпеки учасників кримінального провадження.

Слід підкреслити, що дані, які використовуються оперативними підрозділами для сприяння стратегічному плануванню

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

розслідування, переважно отримуються з агентурно-оперативних джерел, матеріалів попередніх оперативних розробок (як реалізованих, так і нереалізованих), оперативно-розшукових справ, оперативних обліків та інших джерел формування, накопичення та систематизації необхідної інформації.

Продовжуючи аналіз, важливо акцентувати увагу на значущості оперативно-розшукового забезпечення планування проведення окремих слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій та інших процесуальних заходів, що можуть бути реалізовані в рамках досудового розслідування організованих форм злочинної діяльності. Результати практичної діяльності свідчать, що оперативні підрозділи стратегічних розслідувань залучаються до планування не всіх елементів досудового розслідування, при цьому інтенсивність їх залучення варіюється залежно від змістовного наповнення відповідного заходу. Зокрема, в окремих випадках управлінські рішення повністю покладаються на керівників відповідних оперативних підрозділів, що є окремою складовою оперативно-розшукового забезпечення кримінальних проваджень щодо організованої злочинності.

Перш за все, необхідно підкреслити, що на тактичному рівні розслідування оперативні підрозділи в обов'язковому порядку залучаються до планування та безпосереднього проведення тактичних операцій, які являють собою комплекси заходів різної спрямованості, об'єднаних метою реалізації конкретної задачі в рамках кримінального провадження³². Емпіричні дані свідчать, що в структурі розслідування організованої злочинної діяльності проводяться тактичні операції, планування та проведення яких повністю делегується оперативним підрозділам, тоді як слідчий виконує функцію надання методичної допомоги та можливої конкретизації даних, які необхідно отримати за результатами їх проведення. Наголошується, що делегування повноважень щодо планування таких операцій

---

³² Шевчук В.М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Х. : Вид. Агенція «Апостіль», 2013. 440 с.

саме співробітникам оперативних підрозділів є цілком обґрунтованим, оскільки це вимагає використання наявних у їхньому розпорядженні негласних сил та засобів.

Типовими операціями при розслідуванні організованої злочинної діяльності є: 1) встановлення всіх учасників злочинного угруповання. Це зумовлюється тим, що, по-перше, на початковому етапі розслідування, навіть у випадку затримання окремих осіб, точна структура та розподіл функціональних обов'язків між членами злочинного угруповання залишаються невизначеними. Ще більші труднощі у вирішенні цього завдання виникають у випадках, коли організоване злочинне угруповання побудоване за «мережевим» принципом та здійснює дистанційну координацію своєї злочинної діяльності. Реалізація такої тактичної операції, в першу чергу, потребує активізації діяльності існуючих та створення нових оперативних позицій у структурі злочинного середовища. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність її планування саме співробітниками оперативних підрозділів, які: а) володіють інформацією про структуру та розвідувальні можливості осіб, які конфіденційно співпрацюють з оперативними підрозділами; б) здатні оцінити поточний рівень оперативних підходів до окремих учасників організованого злочинного угруповання, а також обрати найбільш ефективні моделі їх формування; встановлення інфраструктурних елементів забезпечення злочинної діяльності, оскільки стратегічною метою кримінального переслідування є не лише притягнення до кримінальної відповідальності учасників злочинного угруповання, причетних до вчинення конкретного кримінального правопорушення, а й ідентифікація осіб, чия співпраця з представниками таких угруповань ретельно маскується, а іноді й носить ситуативний характер. Зокрема, це стосується суб'єктів, наділених владними повноваженнями, які можуть забезпечувати організацію протидії розслідуванню. Крім того, негласним шляхом, як правило, встановлюються місця зберігання зброї представниками організованих злочинних угруповань; майно, здобуте в результаті протиправної діяльності;

Розділ 15. Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної... (Поляков Є.)

транспортні засоби, що використовуються членами злочинних угруповань або їхніми зв'язками; 2) встановлення інфраструктурних елементів, що сприяють злочинній діяльності. Це також один із ключових аспектів, оскільки стратегічна мета кримінального переслідування полягає не лише в притягненні до відповідальності членів злочинних угруповань, причетних до конкретних кримінальних правопорушень, але й у виявленні осіб, чия співпраця з такими угрупованнями ретельно замаскована та іноді має ситуативний характер. Це особливо стосується суб'єктів, наділених владними повноваженнями, котрі можуть забезпечувати організацію протидії розслідуванню, ускладнюючи процес встановлення істини.³³

Крім того, засобами негласного розслідування, як правило, ідентифікуються: місця зберігання зброї, що перебувають у володінні членів організованих злочинних угруповань; схованки майна, отриманого внаслідок протиправної діяльності, з метою його подальшої конфіскації; транспортні засоби, використовувані членами злочинних угруповань або їхніми зв'язками, для відстеження їхньої мобільності та логістичних операцій; проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, котрі за своєю суттю є складними операціями, що включають планування, організацію, контроль та координацію виконання спеціальних завдань, спрямованих на розкриття злочинної діяльності організованих груп чи злочинних організацій; застосування комплексних форм негласної діяльності з метою оперативного дослідження осіб, затриманих у рамках відповідного кримінального провадження та утримуваних в умовах ізоляції, включаючи планування та організацію такої діяльності із залученням сил і засобів оперативних підрозділів установ виконання покарань; проведення операцій оперативно-бойового характеру, зокрема, операцій із затримання членів організованих злочинних угруповань, з огляду на високу ймовірність збройного опору, включаючи застосування

---

³³ Шевчук В.М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Х. : Вид. Агенція «Апостіль», 2013. 440 с.

автоматичної зброї та вибухових пристроїв; організація та проведення всього спектру негласних слідчих (розшукових) дій, а також проведення окремих слідчих (розшукових) дій, що потребують одночасної мобілізації значних сил і засобів, або оперативного вивчення об'єктів чи способу життя окремих осіб на етапі планування, зокрема, проведення одночасних обшуків.³⁴

Необхідність науково-дослідного забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України у сфері протидії організованій злочинності є питанням, що заслуговує на особливу увагу. Це передбачає, зокрема, розробку та постійну актуалізацію проблемних питань і стратегічних напрямів оперативно-службової діяльності як на рівні територіальних, так і на рівні міжрегіональних підрозділів кримінальної поліції НПУ. Інтеграція теоретичних знань і практичного досвіду є критично важливим фактором для підвищення ефективності заходів, спрямованих на протидію організованій злочинності.³⁵

Підсумовуючи, можна констатувати, що реалізація спеціальних операцій, спрямованих на попередження або розкриття злочинної діяльності організованих груп чи злочинних організацій, у контексті комплексної системи заходів, націлених на нейтралізацію детермінантів організованої злочинності, запобігання подальшій інфільтрації та контролю з боку організованих груп і злочинних організацій значних обсягів тіньового капіталу, протиправної діяльності, включаючи розкрадання бюджетних коштів, легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, організацію незаконного обігу наркотичних речовин і нелегальної міграції, є одним

---

³⁴ Горобець Є.В. Оперативно-розшукове забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 — Право) / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2024.

³⁵ Виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності: сучасні проблеми та перспективи : методичні рекомендації / А.М. Рубель, О.О. Людвиченко, А.О. Волобоев, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та ін.; за заг. ред. А.М. Рубеля. Алерта, 2024. 132 с.

з найбільш дієвих інструментів. Водночас, зазначений інструмент потребує постійного вдосконалення з метою забезпечення його відповідності сучасним соціально-економічним реаліям і динамічним тенденціям розвитку суспільства та держави.

Висновки

Пропоноване дослідження зосереджується на здійсненні теоретико-правового аналізу процесів виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності підрозділами стратегічних розслідувань Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану.

У процесі виконання дослідження було залучено різноманітні відкриті джерела, включаючи наукові праці, навчальні матеріали, законодавчі акти та нормативно-правові документи.

Результати проведеного дослідження дозволили визначити сутнісні характеристики сучасної організованої злочинності та сформулювати мету боротьби з даним явищем.

Підкреслено, що протидія організованій злочинній діяльності є пріоритетним напрямком оперативно-службової діяльності підрозділів кримінальної поліції в системі НПУ, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. Встановлено, що в структурі кримінальної поліції НПУ Департамент стратегічних розслідувань виконує функцію координації діяльності, спрямованої на протидію організованій злочинності.

Окрему увагу було приділено розгляду питань оптимізації діяльності підрозділів стратегічних розслідувань НПУ у контексті виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану.

Наголошено на важливості взаємодії підрозділів ДСР з іншими оперативними підрозділами НПУ, слідчими, органами прокуратури, Служби безпеки України, а також на значенні оперативного обміну інформацією та використанні спеціальних знань у цій діяльності.

Обґрунтовано необхідність розвитку інституту конфіденційного співробітництва та удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-службової діяльності в процесі реалізації безпекових та стабілізаційних заходів, спрямованих на протидію організованій злочинності.

Вказано на доцільність науково-дослідного забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції НПУ у сфері протидії організованій злочинності, зокрема, щодо розробки актуальних питань та визначення пріоритетних напрямків діяльності як територіальних, так і міжрегіональних підрозділів кримінальної поліції НПУ.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/conv#n49>.

2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Організована та економічна злочинність / С.В. Ківалов, В.О. Туляков, Б.М. Головкін, А.І. Аркуша, Т.В. Мельничук; В.І. Маркін, Д.Є. Крикливець ; за ред. В. Тулякова. Електрон. вид. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. 292 с. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.26025>

5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

6. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2019 р.

№ 867. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2019-%D0%BF#T>

7. Севрук В.Г. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України як суб'єкт протидії злочинам, що вчиняють організовані. *Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 135–136.

8. Palamarchuk G.V. Smuggling in criminological and also criminal and legal dimensions. *Scientific Herald of Sivershchyna*. 2017. No. 2 (2). P. 174–179. (Series “Law”). doi: <https://doi.org/10.32755/sjlaw.2017.02.174>

9. Про затвердження положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 23.10.2019 р. № 1077. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files.pdf>

10. Єпринцев П.С. Теорія та практика запобігання організованим злочинності в Україні. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дисертація на здобуття ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, 081 — «Право» / Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2409>

12. Поляков Є.В. Деякі аспекти використання негласного апарату оперативних підрозділів в кримінальній розвідці. *Південно-український правничий часопис № 1 Одеського державного університету внутрішніх справ*. Одеса, 2016. С. 99–102.

13. Поляков Є.В. Види і призначення оперативно-розшукових заходів і їх співвідношення з негласними слідчими (розшуковими) діями. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України* : матеріали

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.). Одеса : ОДУВС, 2020. С. 95–97.

14. Некрасов В.А., Бірюков Г.М., Корсун С.І. Проникнення в злочинне середовище: організаційно-тактичні основи : монографія. К. : РВВ МВС України, 2004. 196 с.

15. Азаров М.Ю. Особливості виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 11–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_1_4

16. Виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності: сучасні проблеми та перспективи : методичні рекомендації / А.М. Рубель, О.О. Людвиченко, А.О. Волобоев, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та ін. ; за заг. ред. А.М. Рубеля. Київ : Алерта, 2024. 132 с.

17. Тализіна Я.О. Використання негласного співробітництва у кримінальному провадженні : монографія / наук. ред. І.А. Тітко. Київ : Алерта, 2023. 304 с.

18. Щурат Т.Г. Актуальні питання протидії організованим етнічній наркозлочинності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 244–247.

19. Мороз В.П., Чаплинський К.О., Богуславський М.Г., Волошина М.О. Протидія організованим злочинності в Україні: сучасність та перспективи : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 236 с.

20. Поляков О.М. Протидія організованим злочинності, яка використовується іноземними спецслужбами, зокрема рф, для проведення розвідувально-підривної діяльності проти України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021 № 53. С. 115–118.

21. Шевчук ВМ. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Х. : Вид. Агенція «Апостіль», 2013. 440 с.

22. Горобець Є.В. Оперативно-розшукове забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 — Право) / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2024.

Анотація

У розділі монографії розглядаються теоретико-правові основи боротьби з організованою злочинністю підрозділами стратегічних розслідувань Національної поліції України в умовах воєнного стану. Визначено законодавче та нормативно-правове підґрунтя протидії організованій злочинності в зазначених умовах. Також проаналізовано організаційні та тактичні підходи до виявлення та розкриття злочинної діяльності організованих груп. Розділ монографії «Забезпечення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій при виявленні та розкритті організованої злочинної діяльності в умовах воєнного стану» орієнтований на здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти МВС України, практичних співробітників правоохоронних органів та наукових працівників.

Ключові слова: організована злочинність, воєнний стан, негласні слідчі (розшукові) дії, спеціальне завдання, оперативне проникнення, злочинне середовище, конфіденційне співробітництво, оперативні підрозділи.

Наукове видання

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОТРИМАННЯ
ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА
В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Колективна монографія

Верстка *Н. Ковальчук*

Обкладинка *А. Юдашкіна*

Технічне редагування *О. Гринюк*

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

Підписано до друку 07.10.2025 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Warnock. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 48,83. Наклад 300.
Замовлення № 085м-1125.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.